

ryze individualistická, t. j. jest to ethika osobnosti, která musí v sobě smířit volnost se zákonností. A „revolucionářství“ jest ze slov, jimž říkal Havlíček „kulatá“; pozor na něj! Jak často ten, kdo byl pokládán za opožděnce dneška, protože neskloňoval neustále sedmi pády slovo revoluce a nenosil červenou košili, vykukil se předchůdcem zítřka; jak často „poslední“ byli „prvními“!

Stanovisko, na němž stojím všude ve svých dílech, jest stanovisko volné, svézodpovědné, sebeurčující osobnosti, a to jest mně, nutno-li již slova toho užít, stanovisko ryze moderní v nejlepší smyslu slova. Každý čin posuzuji z něho, jeho organickou logikou. I otázku katolicismu jako všechny ostatní. Dejme tomu, že bych opravdu přichýlil se ke katolicismu: teprve, až bude můj život a mé dílo dokonáno, teprve až budu mrtev, až osobnost má bude dovršena, bylo by možno čin tento posouditi. Až z kontextu celého života, z organické logiky celé osobnosti jest možno posouditi, byl-li takový čin vnitřní nutností nebo pouhým prázdným flirtem a libovolnou marotou; jen pak jest možno zodpověděti si otázku, čeho jsem dovedl nebo čeho jsem nedovedl z něho dobýt a získat, jak jsem jim seslítil nebo seslábl, zpevnil se nebo podryl se. A stejně má se to s monismem p. Krejčího. Exaktní věda, jak ví pan Krejčí, kritizuje Ostwaldovu energetiku: nestačí jí jediné energie k výkladu dění kosmického a fyzického; filosof, opravdový filosof jako prof. Mareš, ukazuje s největší možnou průkazností, že není možno na monismu zakládati náboženství. A F. V. Krejčí? Přidrží se *přesto* monismu a bude *přesto* zakládati na něm náboženství, o němž bude se domnívati, že jest to moderní vědecké náboženství budoucnosti, a bude *přesto* propagovati je, jak bude moci. Jak souditi o tomto počínání p. Krejčího? Postavíš-li se na podezřívavé stanovisko hrubé mechanické šablony, které zaujali vůči mně Krejčí nebo Herben, můžeš říci jen: jde o *opičáctví*, v Německu mají „Monistenbund“, monism jest tam v jistých kruzích módou, F. V. Krejčí přenášá jej k nám. Ale mé stanovisko logiky organické jest jiné: čestné a loyální. Já pravím: jest patrně cosi v osobnosti Krejčího, co jej pudí a žene k monismu; jen v něm, zdá se mu, může jeho osobnost se dovršit, a proto jest nutno se soudem sečkat. Teprve po smrti Krejčího, až osobnost a dílo její se dokoná, bude možno posouditi, byly-li monism a monistické náboženství u něho vnitřní nutností, vnitřním obohacením a dovršením jeho bytosti, nebo pouhým flirtem, nápodobou, vnějškovou náhodností a zbytečností.

A poněvadž dávám p. Krejčímu v této otázce i jinde tuto čestnou loyálnost, žádám ji i od něho pro sebe, a odmítám co nejrozhodněji všechny jeho urážky a všechna jeho podezírání.

Šprýmy a kratochvíle Jana Herbena

Herben šprýmaří: činí to po každé, kdykoli jest v úzkých. Na mé „Nepatrné příspěvky“ neshledal slova věcné odpovědi; sami stoupenci Času zakřikli jeho urážky a pomluvy, a tak přestěhoval se do Besed Času a zde jednou týdně hájí svému čtenářstvu do očí písek: aby se zdálo, že něco hájí a za něco bojuje. Poslední jeho šprýma sluje: *Důkaz, že Neruda byl větší šosák a zpátečník než já, Jan Herben* (ipsissima verba, proložená na str. 159). *Cirkusové představení na pěti petlitových sloupcích Besed. S použitím posledních amerických vtipů a triků.*

Vtiskl jsem Herbenovi cejch Jakuba Malého č. II. a ten jej svědčí; Herben vrtí

sebou a hledí jej setřást: na štěstí jest vpálen dobře a spravedlivě do kůže. Jaký prý on je šosák! On prý jest heros literární! Vždyť on prý se rozešel pro Macharův „Confiteor“ se svým — bývalým katechetou, katolickým veršovcem P. Vladimírem Štastným. Ano, rozešel se se svým bývalým katechetou jako — doktor filosofie a redaktor Času (neboť obojím byl již Herben, když byl vydán „Confiteor“). V Čechách a na Moravě jsou dnes ne desítky, ale již sta lidí, kteří měli nebo mají jako středoškolsí studenti pro Machara nebo jiného moderního básníka konflikty ne se svými bývalými, nýbrž se svými *skutečnými* představenými a odnášeji je bolestně, a přece nikdo z nich nechlubí se tím jako literárním heroismem. Na to musil vystavit na podiv na náměstí všem mimojdoucím toto škrábnutí a nadouval je na hlubokou sečnou ránu, kterou obdržel v boji za literární pokrok. Žasněte lidičky! Bohatýr stojí před vámi! Se svým bývalým katechetou se rozešel pro Machara! Jaká škoda, dodávám za sebe. Mohli si ležet v objetí snad ještě desetiletí, neboť patřili opravdu k sobě, alespoň literární potenci.

Nebo: on, Herben, že jest literární starousedlík český, který sešival literární folklor? Leží! On, Herben, jest a byl vždycky moderní český světoobčan literární! On sice, jak sám se přiznal, nenaučil se žádnému cizímu jazyku, ale on — radil přece studentům z Anno Dreizehn, aby odebírali cizí časopisy. (Sám jich ovšem *nemohl číst!*) Co byl proti němu takový Neruda, který znal několik jazyků světových a čel v nich nejnovější a nejlepší díla básnická (překládal na příkl. z Victora Huga „Legendy věků“)? „Šosák a zpátečník“ patrně. Neboť jest mýlka, že čínskou zeď české literatury bořil Neruda a jeho „Májová“ generace nebo Lumír s Vrchlickým, Sládkem a jejich družinou. Ne: Herben to byl a jeho Čas. A na důkaz toho cituje Herben několik hubených referátků o cizích literaturách, které otiskl v Čase a jež mu — napsali jiní. U Molièra jest lékař, který si stírá pot s čela, neboť vrátil řeč dívce, která — nebyla němá. Herben podobá se mu jako vejce vejci. Jiní táhli, on za ně nyní heká; on za ně nyní stírá si pot se vznešeného čela myšlením věru neunaveného. To jest dělba práce opravdu americká; v tom předstihl i Yankee, po nichž pošilhává již léta v obdivné účtě (snad proto, že je zná stejně důkladně jako ony cizojazyčné časopisy, jež doporučoval studentské čtenářně).

Citoval jsem několik literárních výroků Nerudových z počátků let šedesátých a sedmdesátých, výroků, které *ryze, přísně a nesmlouvavě* projevují jeho stanovisko literárně revoluční, výroků, jak každý znatel Nerudův ví, typických pro první *heroickou* dobu jeho života literárního. Herben vyhledal si z pozdějších statí Nerudových několik citátů, v nichž Neruda dělá *ústupky* ze svého prvotného nesmluvného stanoviska ryze uměleckého, ústupky domněle nebo opravdově užítkovosti a příležitostnosti národní; Herben domnívá se, že takovým způsobem bude triumfovati a dokáže svou lichotivou thesi o Nerudově zpátečnictví a svém modernismu. Jest to myslitel ten Herben! Když stárnoucí Neruda před třiceti a více lety ustoupil v něčem tehdejší národnosti malosti nebo slabosti, plyne z toho, že Herben v poměrech zcela změněných, národnostně nekonečně lepších a vyspělejších, má právo na literární koženkářství!

Já neběru a nebral jsem jména Nerudova nadarmo, prostě proto ne, že není mně bohem. Já liším slabého a silného Nerudu, Nerudu stárnoucího a Nerudu mladého, heroického a zásadního; spravuji se Nerudou silným a heroickým, t. j. do-

můjšlím do konce a posledních důsledků jeho myšlenku, vyvozují z jeho zásady všechny důsledky, po nichž volá nová, výbojná, silná a mladá doba — ale nepřezývují Neruda slabého, nepřijímám ho, nehájím se jím a nešancuji se jím. Napíše-li Neruda, že nějaká časová protipapežská brožura Alfonse Šťastného-Padařovského jest veliký čin, usměji se tomu, neboť vím, kdo to byl Alfons Šťastný, četl jsem jeho brožurky, vydávané u Grégra & Dattla, již jako student a již tehdy jsem pochopil, že v nich není nic ani myšlenkově silného, ani českého: že jsou prostý odvar tehdejší materialistické filosofie německé. Zalíbil-li si Neruda na počátku jeho dráhy¹ Rudolfa Pokorného, vím, že se mýlil, poněvadž znám Pokorného a vím, jaká byla jeho hodnota básnická. A napsal-li Neruda v známém feuilletóně r. 1887, kde volal moderní literaturu k národním povinnostem, že jediný kaplánek klecanský, Václav Beneš Třebízský, vyhověl u nás Nerudově představě národního básníka, žasnu, jak stárnoucí Neruda ztrácí kritickou soudnost, a nedůvěřuji ihned celé jeho thesi; to proto, že znám Beneše Třebízského a že vím, jak již za svého života byl předstížen Jiráskem, o němž Neruda neví.

Vím však také, že jest Neruda silný a vím, kde jej hledat. Vím na př., že v sedmdesátých letech, když uváděl Bozděch na českou scénu moderní francouzské drama společenské a když Jeřábkové, Pflégrové, Zákrejsové a Vlčkové láli jeho „mrvaní hnilobě“ a vyháněli je od nás, dovedl se ho zastatí Neruda s šífkou ducha a espretem opravdu heinovským a vykoupati v horké parodistické lázni domácí moralistické bačkoráře! Jaké k tomu třeba odvahy a volnosti duchové, pochopíš jen tak, uvědomíš-li si, že na Dumas syna na př. dívali se tehdy jako na vrchol nemravnosti, asi jako včera na Péladana nebo na Pierra Louyse. Zde měř se s Nerudou Herben, ten Herben, který všemu francouzskému nemůže přijít na jméno, který, pravý dědic Zákrejse a Václava Vlčka, spílá všemu západnímu, jak jest možno spílat opravdu jen z panenských hlubin nevědomosti a nemyslivosti! Postav si vedle jasné, laskavé, světlé, volné a hrdé duše Nerudovy duši Herbenovu, plnou octa a žluči, malichernicky sektářskou, stranicky mstivou, zatuchlou v baráčnickém klepařství a počouchlivti domácím, a pochopíš, kde jest „šosák a zpátečník“! A srovnaj s obrazoboreckou žlučí feuilletonisty —li—, který by chtěl celou českou literární produkci za deset let splavňovat Vltavu, pietnou lásku Nerudovu, s kterou zachraňoval i ze slabých knih české poesie moderní, co se zachrániti dalo, a pochopíš, jakým právem běže si Čas Nerudu za patrona. Klerikálové, pravím, mohli by se ho dovolávat větším právem než Herben & Cie.

Neruda sledoval skoro do poslední chvíle umělecký Západ a učil se od něho a orientoval se na něm. A mně, když jsem upozornil na Claudela, básníka významu opravdu evropského, a na zásadní problém jeho dramatické velikosti, na náboženskou jistotu, na katolické dogma, které jest svorníkem jeho básnické klenby, na dosah národního náboženství pro dramatického básníka — na otázku literární filosofie a estetiky, o níž se *zitra* budou psát v Evropě knihy — odváží se vyspílati takový Herben opic, které „musejí dohánět každého blázna po všech západních ulicích“. A namlouvá svému čtenářstvu, že takové baráčnictví a brslenkářství jest v duchu a v dědictví Nerudově! A to tropí člověk jako Herben, který na příklad

1 - Po jeho smrti soudil o jeho osobnosti jinak, mnohem přisněji.

v „Hostišově“ svařil z rozředeného Turgeněva („Lovcovy zápisky“) a ze zmaličerněného a zesentimentálněného Kiplinga nejpitvornější ragout!

Co tropí Herben a jeho kompañon —li— v Čase, není jen jejich hanba osobní — to jest hanba celé strany. Nečekám nic od starých realistů, kteří uvykli si odpouštěti navzájem nejtěžší hříchy. Ale dorostu, mládeži se divím. Což není mezi nimi několik lidí, kteří umělecky a básnicky pracují a myslí a kteří vědí, co jest to tvorba — jaké slovo obtíženo vši opravdovostí a svatostí duchovní? Což nestydí se před sebou za reprezentační orgán své strany, kde smí se beztréstně tropiti taková ponižující a poskvruňující nízkost? Což nechápou, že tato herbenovština bude ležet před nimi jako tupý nepohnutý balvan, budou-li jednou opravdově a cele pracovatí umělecky nebo básnicky?

Já však dále již bezplatného učitele a gubernanta zanedbanému dru Herbenovi dělati nehodlám; mám jiné důležitější práce na starosti. Lži si, klevet, urážej v Čase jak chce a dovede; nalhávej lidem dále na př., že opovrhují Jiráskem, Raisem, nevím kým — kdežto já psal o nich vždycky slušně a taktně a o Jiráskovi s opravdovou sympatií. Dělej si ze mne l'art pour l'artiste, artistu, satanistu, satanistu, tisíce jiných — istů! Pokoušej svou polemickou Rosinantu k útokům sebekrkolomnějším! Pašol. Zde má absoluce a jednu provždy!

O krásné literatuře sociální

napsal několik pozoruhodných slov p. Jos. R. Hradecký do 8. čísla Akademie; článek p. Hradeckého ukazuje, že správné pojmání poesie, její podstaty a jejich úkolů proniká i tam, kde bývalo v poslední době ubýváno mělkým a vnějškovým tendenčnictvím. Proti tomuto povrchovému tendenčnictví obrací se právě p. Hradecký. Před lety, píše, řeklo se, že lidu třeba dáti četbu, vytrysklou přímo z jeho života, knihy, mluvící o jeho porobě a utrpení, aby dělník viděl se v zrcadle svého života. A tak vznikla literatura skrz naskrz šablonovitá, prázdná a bezcenná, „nechutné povídky, začínající vždy s dojemnou pravdivostí taktó: „Tovární píšťala zahoukala. Černý dav lidí...“, historie chudých děvčat, svedených továrníky, verše připomínající znova a znova dělníkovi s laciným pathosem jeho bídu, zoufalství, bezmocnost, vydědění... „Naši básníci,“ píše p. Hradecký, „vědí o nás jenom, že jsme rabi utištění, že hyneme v nevědomosti a bídě — ano — bída jest magické slovo, jež se usadilo trvale v pracovních našich básníků. Zamilovali se všichni do této proletářské bída jako čmeláci do květů a není naděje, že nás přestanou obtěžovat svým stálým připomínáním, že jsme vydědění.“ Ale dělnictvo, míní autor, jest již syto toho, aby se mu neustále před oči stavělo, co tak výborně zná, aby večer po denní lopotě rozvíjel před ním někdo znova obraz jeho poroby a zneužívání jejich černých barev k laciným básnickým efektům. „Přečetl jsem všecku sociální literaturu posledních desíti let — verše, drama, povídky — románů nebylo — leč nenalezl jsem nikde ani jedné radostné stránky. A to stojí za úvahu. Pište si povídky a básně pro lid, ale nezapomínejte, že každá taková věc musí v *cosi* věřit a *cosi* velkého chtít, tušit v daleku... Chceme psně o kráse života, o jeho ohromnosti, psně o věčné touze a vítězném chění; chceme se opíjet nádhrou a bohatstvím života, všim tím — čeho se nám nedostane. Avšak to zbudí náheru a my chceme žíznil a toužit.“ To jsou hrdá, čestná a správná slova, a jsou-li míněna opravdu